

LUND UNIVERSITY

Täckningsgrad och organisationsgrad hos arbetsgivarförbund och fackförbund

Kjellberg, Anders

Published in:

Avtalsrörelsen och lönebildningen 2009. Medlingsinstitutets årsrapport

2010

Document Version:

Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Kjellberg, A. (2010). Täckningsgrad och organisationsgrad hos arbetsgivarförbund och fackförbund. I G. Kuylenstierna, & A.-M. Egerö (Red.), *Avtalsrörelsen och lönebildningen 2009. Medlingsinstitutets årsrapport* (Vol. 9, s. 28-33). Medlingsinstitutet.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Detta är ett utdrag författat av
Anders Kjellberg, Lunds universitet ur
Avtalsrörelsen och lönebildningen 2009
Medlingsinstitutets årsrapport
Stockholm: Medlingsinstitutet 2010
ISSN 1650-8823
(sid. 28–33 i årsrapporten)

[L^a nk till en uppdaterad och utvidgad version.](#)

Kontaktuppgifter:

Medlingsinstitutet
Box 1236
111 82 Stockholm
Tel 08-545 292 40
Hemsida: www.mi.se

Anders Kjellberg
Sociologiska institutionen
Box 114
221 00 Lund
Tel 046-222 88 47
E-post: anders.kjellberg@soc.lu.se

1.4 Täckningsgrad och organisationsgrad hos arbetsgivarförbund och fackförbund⁵

De svenska kollektivavtalens starka ställning

För den svenska arbetsmarknadsmodellen spelar kollektivavtalen en central roll. Drygt nittio procent av löntagarna i Sverige omfattas av kollektivavtal trots frånvaron av lagstiftning om allmängiltigförklaring. Ur ett lite längre tidsperspektiv har denna andel varit mycket stabil även om en viss nedgång kan skönjas efter 2005.

Avgörande för kollektivavtalens starka ställning i Sverige är att både anställda och arbetsgivare i betydande utsträckning är organiserade. Den fackliga organisationsgraden har visserligen minskat sedan 1990-talets mitt, men Sverige tillhör fortfarande en grupp nordiska länder som har den högsta fackanslutningen i världen. Under 2009 har det fackliga medlemsras som inträffade under de närmast föregående åren i det närmaste upphört. Å andra sidan har den kraftiga fackliga uppgång som ägde rum under 1990-talskrisens början lyst med sin frånvaro trots att arbetslösheten sedan hösten 2008 stigit kraftigt. I likhet med Danmark och Finland tillhör fortfarande ca sjuttio procent av de anställda i Sverige en facklig organisation.

Av stor betydelse för kollektivavtalens täckningsgrad – och även för den fackliga organisationsgraden – är hur väl organiserade arbetsgivarna är. Till skillnad från den fackliga organisationsgraden har arbetsgivarorganisationerna inte tappat någon mark de senaste tio–femton åren; tvärtom kan en viss uppgång konstateras om man som mått använder andelen löntagare i företag som är anslutna till en arbetsgivarorganisation.

⁵ Avsnittet baseras på text och tabeller från Anders Kjellberg, docent i sociologi vid Lunds universitet. Det har tillkommit i anslutning till forskningsprojektet "Facklig anslutning ur ett globalt perspektiv" (FAS).

Sverige avviker här markant från t.ex. Tyskland, där både arbetsgivarnas organisationsgrad, kollektivavtalens utbredning och den fackliga anslutningen minskat under en längre tidsperiod.

Kollektivavtalens täckningsgrad

Drygt nittio procent av löntagarna i Sverige omfattas av kollektivavtal (inklusive hängavtal). En beräkning utifrån avtalsrörelsen 2007 visar att 91 procent av löntagarna omfattades av kollektivavtal 2007 (**tabell 1.4**). Det innebär en minskning sedan 2005 då kollektivavtalen täckte 94 procent av alla anställda. Under perioden 1995–2005 var kollektivavtalens täckningsgrad praktiskt taget oförändrad. Om man ser till de senaste femton åren råder en påfallande stabilitet men med reservation för en viss nedgång mot periodens slut.

Tabell 1.4 Andel löntagare, i procent, som täcks av kollektivavtal

	Kollektivavtalens täckningsgrad		
Sektor	1995	2005	2007
Privat	90	90	87
Offentlig	100	100	100
Alla	94	94	91

Källa: Anders Kjellberg "Det fackliga medlemsraset i Sverige under 2007 och 2008" i Arbetsmarknad & Arbetsliv nr 2 2009.

Facklig organisationsgrad och arbetsgivarnas organisationsgrad

Den fackliga organisationsgraden har gått ned sedan 1990-talets mitt (**tabell 1.5**). Under åren 2007 och 2008 var nedgången så kraftig att man kan tala om ett medlemsras. Bland privatanställda löntagare sjönk den fackliga organisationsgraden mellan 2006 och 2008 från 71 till 65 procent (årsgenomsnitt). Även den totala fackanslutningen sjönk med sex procentenheter eller från 77 procent 2006 till 71 procent 2008. Ur ett internationellt perspektiv är organisationsgraden dock fortfarande mycket hög i Sverige.

Till skillnad från den fackliga anslutningen har arbetsgivarnas organisationsgrad varit stabil de senaste tio-femton åren, om man som mått använder andelen löntagare i företag och verksamheter som är anslutna till en arbetsgivarorganisation (**tabell 1.5**). En konsekvens är att arbetsgivarnas organisationsgrad i både privat sektor och totalt sett numera är avsevärt högre än den fackliga organisationsgraden. År 2008 arbetade 80 procent av alla privatanställda i företag som var anslutna till en arbetsgivarorganisation. Andelen fackligt anslutna i privat sektor var, som tidigare nämnts, samma år 65 procent.

Tabell 1.5 Andel löntagare i procent som täcks av arbetsgivarorganisationer respektive tillhör fackföreningar⁶

Sektor	Arbetsgivarnas organisationsgrad						Facklig organisationsgrad				
	1995	2000	2005	2006	2007	2008	1993	2005	2006	2007	2008
Privat	77	74	78	77	80	80	78	72	71	68	65
Offentlig	100	100	100	100	100	100	94	89	88	86	84
Alla	86	83	85	84	86	85	85	78	77	73	71

Källa Anders Kjellberg

Andelen fackligt anslutna löntagare har sjunkit sedan mitten av 1990-talet och allra mest bland de unga (**tabell 1.6**).

Ca åttio procent av de anställda i åldern 16–24 år har i dag ett arbetaryrke. Många av dem finns i de privata servicenäringarna där den fackliga organisationsgraden är lägre än i industrin och den offentliga sektorn (**tabell 1.7**). Därtill kommer att det fackliga medlemsraset bland arbetare var betydligt kraftigare i dessa näringar (minus åtta procentenheter mellan 2006 och 2008) än inom industrin (minus tre enheter) eller offentlig sektor (minus fyra enheter). Som framgår nedan fortsatte under 2009 den kraftiga nedgången bland en del arbetargrupper i de privata servicenäringarna.

Tabell 1.6 Facklig organisationsgrad i Sverige 2006–2009

Ålder	2006	2007	2008	Kv 1–3 2008	Kv 1–3 2009	2006–07	2007–08	2008–09
16–24 år	46	40	36	36	35	-6	-4	-1
25–29 år	68	64	61	61	60	-4	-3	-1
Summa 16–29 år	58	53	49	49	48	-5	-4	-1
30–44 år	77	74	72	72	72	-3	-2	0
45–64 år	85	82	81	81	80	-3	-1	-1
Summa 16–64 år	77	73	71	71	71	-4	-2	0

Anm. Anställda årsgenomsnitt 2006, 2007 och 2008 samt genomsnittet för kvartalen 1–3 åren 2008 och 2009. Heltidsstuderande som arbetar vid sidan om studierna exkluderade.

Källa Anders Kjellberg

För 2009 föreligger vid tidpunkten för denna sammanställning (januari 2010) inga uppgifter om årsgenomsnittet fackligt anslutna. För att ändå få en bild av utvecklingen har den genomsnittliga organisationsgraden för de tre första

⁶ Arbetsgivarnas organisationsgrad avser andelen löntagare i företag och verksamheter anslutna till en arbetsgivarorganisation 31 december respektive år. Den fackliga organisationsgraden har erhållits genom specialbearbetningar av SCB:s arbetskraftsundersökningar och avser årsgenomsnittet fackligt anslutna löntagare 16–64 år exklusive heltidsstuderande som arbetar vid sidan om studierna. I en del utländska publikationer anges en alltför låg organisationsgrad för de svenska arbetsgivarna då man inte räknat om årsanställda (heltidsekvivalenter) hos bland annat SAF och Svenskt Näringsliv (SN) till individer eller uppmärksammat att det utöver SN finns ytterligare arbetsgivarorganisationer inom privat sektor. Dessa organiserar bland annat kooperativa företag, kommunala bolag, fastighetsbolag, banker, Svenska kyrkan, privatteatrar och målarmästare. Fram till 2009 hade även tidningarna och Sveriges Radio/SVT egna arbetsgivarorganisationer.

Källa: se föregående tabell.

kvartalen 2008 respektive 2009 tagits fram (**tabellerna 1.6 och 1.7**). Den visar sig vara oförändrat 71 procent under de båda studerade perioderna, liksom under år 2008 i sin helhet. Det fackliga medlemsraset förefaller således ha upphört under 2009.

Å andra sidan kan en nedgång med en procentenhet konstateras i alla åldersgrupper utom 30–44-åringarna. Bidragande till att den genomsnittliga organisationsgraden ändå förblev oförändrat 71 procent var att de ungas (16–29 år) andel av de anställda samtidigt minskade.

Två förhållanden medverkade till att det fackliga medlemsraset avstannade under 2009, i varje fall om man ser på den genomsnittliga organisationsgraden. Vid en nedbrytning på olika branscher blir bilden, som framgår av **tabell 1.7**, delvis en annan med ett fortsatt medlemsras inom vissa områden. För den påtagliga vändning som ändå ägde rum mellan 2008 och 2009 spelade sannolikt den drastiskt försämrade ekonomiska konjunkturen en framträdande roll. I tider av osäkerhet och otrygghet brukar den svenska organisationsgraden stiga. Vid den omsvängning från högkonjunktur till massarbetslöshet som ägde rum under början av 1990-talet steg andelen fackligt anslutna från 81 procent 1990 till 85 procent 1993 trots den snabba nedgången i industrins sysselsättningsandel. Till skillnad från när 90-talskrisen slog igenom med full kraft uppvisar dagens djupa lågkonjunktur en annan och betydligt mer splittrad bild. För det första har den genomsnittliga organisationsgraden för löntagare hittills inte stigit. Det är anmärkningsvärt med tanke på att det ekonomiska läget genomgick en stark försämring redan under hösten 2008 och att arbetslösheten framgent förväntas öka ytterligare. Den ekonomiska omsvängningen hösten 2008 stoppade inte det fackliga medlemsraset under detta år, men bidrog säkerligen till att det blev mindre än under året innan. Mellan 2007 och 2008 sjönk organisationsgraden med två procentenheter jämfört med hela fyra enheter mellan 2006 och 2007.

Vid sidan av den starkt försämrade ekonomiska konjunkturen är det befogat att framhålla en annan variabel med stort inflytande på den fackliga anslutningen. Mycket talar för att den fackliga nedgången 2007 och 2008 delvis kan förklaras av de förändringar i avgifterna till de fackliga arbetslöshetskassorna som gjordes från 2007.

Tabell 1.7 Facklig organisationsgrad för arbetare och tjänstemän per bransch och sektor 2006–2009

	2006	2007	2008	Kv 1–3 2008	Kv 1–3 2009	2006– 2007	2007– 2008	2008– 2009
A. Arbetare								
Industri m.m.	84	81	81	81	81	- 3	0	0
Bygghverksamhet	81	77	73	72	73	-4	-4	+1
Parti- och detaljhandel	64	61	57	57	56	-3	-4	-1
Övrig privat service	66	62	57	58	56	-4	-5	-2
därav hotel & rest.	52	47	40	40	35	-5	-7	-5
Summa privat service	65	61	57	58	56	-4	-4	-2
Summa privat sektor	74	70	67	67	66	-4	-3	-1
Offentlig sektor	87	85	83	83	82	-2	-2	-1
Samtliga arbetare	77	74	71	71	70	-3	-3	-1
B. Tjänstemän*								
Industri m.m.	80	76	75	75	76	-4	-1	+1
Parti- och detaljhandel	62	59	56	57	58	-3	-3	+1
Övrig privat service	66	63	61	61	63	-3	-2	+2
Summa privat service	65	62	60	60	62	-3	-2	+2
Summa privat sektor	69	65	63	63	65	-4	-2	+2
Offentlig sektor	89	86	85	86	85	-3	-1	-1
Samtliga tjänstemän	77	73	72	72	72	-4	-1	0
C. Löntagare totalt								
Industri m.m.	82	79	79	79	79	-3	0	0
Bygghverksamhet	79	75	71	70	71	-4	-4	+1
Parti- och detaljhandel	63	60	57	57	57	-3	-3	0
Övrig privat service	66	63	60	60	60	-3	-3	0
därav hotel & rest.	52	49	41	42	36	-3	-8	-6
Summa privat service	65	62	59	59	60	-3	-3	+1
Summa privat sektor	71	68	65	65	65	-3	-3	0
Offentlig sektor	88	86	84	85	84	-2	-2	-1
Samtliga löntagare	77	73	71	71	71	-4	-2	0
Män	74	71	68	68	68	-3	-3	0
Kvinnor	80	76	74	74	74	-4	-2	0

Anm. Anställda 16–64 år årsgenomsnitt 2006, 2007 och 2008 samt genomsnittet för kvartalen 1–3 åren 2008 och 2009. Heltidsstuderande som arbetar vid sidan om studierna exkluderade. Industri m.m., bygghverksamhet parti- och detaljhandel avser privat sektor. Industri m.m. inkluderar jord- och skogsbruk, mineralutvinning, elproduktion m.m.

* Relativt få anställda tjänstemän i byggbranschen och därmed litet urval motiverar att denna grupp inte redovisas separat.

Källa: Anders Kjellberg

För arbetare sjönk organisationsgraden med en procentenhet mellan 2008 och 2009, från 71 till 70 procent. Som framgår av **tabell 1.7** berördes såväl offentlig som privat sektor även om nedgången i den privata sektorn nästan var helt koncentrerad till servicenäringarna.

Bland tjänstemännen däremot har andelen fackligt anslutna bland privatanställda ökat från 63 till 65 procent mellan 2008 och 2009 (tabell 1.7). Däremot förändrades inte tjänstemännens genomsnittliga organisationsgrad nämnvärt. Andelen fackanslutna är numera två procentenheter högre hos tjänstemännen än hos arbetarna. Bilden är dock mycket splittrad inom

arbetarkollektivet. Medan organisationsgraden bland industriarbetarna ligger tämligen stilla på 81 procent och en mindre återhämtning kan skönjas inom byggbranschen efter det kraftiga raset under 2007 och 2008 fortsätter nedgången i de privata servicenäringarna. Mest uttalat är det i hotell- och restaurangbranschen där andelen fackligt anslutna arbetare sjönk från 40 procent 2008 till 35 procent 2009. Sedan 2006 har deras organisationsgrad minskat med så mycket som 17 procentenheter. I städbranschen sjönk fackanslutningen med tre procentenheter mellan 2008 och 2009, närmare bestämt från 60 till 57 procent. Kontrasten är här stor i förhållande till tjänstemännen i och med att fackanslutningen hos tjänstemännen steg allra mest just i de privata tjänstenäringarna.